

KATARZYNA BRZOZA-KOLORZ

<https://orcid.org/0000-0002-5262-5745>

Uniwersytet Śląski w Katowicach (Polska)

University of Silesia in Katowice (Poland)

Stereotypy płciowe w obrazach medialnych polityczek w kontekście teorii zagrożenia stereotypem

Streszczenie

W artykule zostały zaprezentowane wyniki analizy zawartości wybranych publikacji „Gazety Polskiej”, „Newsweek Polska”, „Polityki” i „Wprost” wydanych w latach 2000–2019. Wskazano stereotypy płciowe obecne w obrazach medialnych polityczek polskich i świata. Pokazano, jak redakcje oceniają polityczki, jakie miejsce przypisuje się kobietom świata polityki w badanych tygodnikach oraz jakie następstwa może mieć eksponowany obraz medialny na funkcjonowanie polityczki w świetle założeń teorii zagrożenia stereotypem.

Słowa kluczowe: stereotypy płciowe, obraz medialny, teoria zagrożenia stereotypem, polityczka

GENDER STEREOTYPES IN MEDIA IMAGES OF FEMALE POLITICIANS IN THE CONTEXT OF STEREOTYPE THREAT THEORY

Abstract

This article presents the results of a content analysis of selected issues of "Gazeta Polska", "Newsweek Polska", "Polityka", and "Wprost" published between 2000 and 2019. It identifies gender stereotypes present in media portrayals of female politicians in Poland and around the world. It demonstrates how editorial staff evaluate female politicians, what role is assigned to women in politics in the weeklies examined, and what consequences the media's portrayal may have on a female politician's career, in light of the assumptions of stereotype threat theory.

Keywords: gender stereotypes, media image, stereotype threat theory, female politician

Stereotypy płciowe i teoria zagrożenia stereotypem. Podstawy teoretyczne prowadzonych analiz

Etykieta płciowa w przypadku kobiet jest stałym znakiem identyfikacji, który definiuje tożsamość (*identity marker*), ponieważ kategoryzacja społeczna oparta na płci silnie determinuje ich percepcję świata społecznego. Kobiety mają tendencje do przeceniania ich właściwości kategoryalnych, a niedoceniać właściwości indywidualnych w większym stopniu, niż ma to miejsce w przypadku wartościowania mężczyzn. Zdiagnozowano również niedoceniać różnic wewnątrzgrupowych (homogenizacja członków grupy) oraz przecenianie różnic międzygrupowych, czyli między mężczyznami i kobietami¹. W przypadku kobiet zarówno zachowania stereotypowo kobiece, jak i zachowania przypominające mężczyzn narażają je na negatywne opinie². Gdy jednostka przejawia zachowania nietypowe dla swojej kategorii społecznej, naraża się na ekonomiczne i społeczne sankcje – to zjawisko nazwano efektem odwetu (*backlash effect*)³.

¹ Agnieszka Kwiatkowska, „Siła tradycji i pokusa zmian, czyli o stereotypach płciowych”, w: Jolanta Miluska, Paweł Boski (red.), *Męskość – kobiecość w perspektywie indywidualnej i kulturowej*, (Warszawa: Instytut Psychologii PAN, 1999), 151.

² Elizabeth Aries, „Rozmowy kobiet z mężczyznami: czy ich światy są odrębne?”, w: Mary Roth Walsh, *Kobiety, mężczyźni i płęć. Debata w toku*, przeł. Paweł Cichawa, (Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN, 2003), 120.

³ Natasza Kosakowska, „Kobiety w stereotypowych i niestereotypowych rolach płciowych – Polska i Indie. Porównanie międzykulturowe”, w: Aneta Chybicka, Maria Kaźmierczak (red.),

Wskazane przesłanki pokazują, jak silne oddziaływanie może mieć płciowa stereotypizacja na miejsce i rolę kobiety w przestrzeni społecznej.

Sandra Bem stworzyła Inwentarz Oceny Płci Psychologicznej, w którym klasyfikację stereotypowych cech kobiecych i męskich oparła na założeniu, że kobiecość i męskość to dwa rozłączne osobowościowo wymiary, względnie od siebie niezależne. Do grupy cech kobiecych wpisano następujące elementy: wrażliwa, troskliwa, angażująca się w sprawy innych, łagodna, kokieteryjna, dbająca o wygląd zewnętrzny, gospodarna, mająca poczucie estetyki, gderliwa, czuła, uczuciowa, wrażliwa na potrzeby innych, zdolna do poświęceń, delikatna, naiwna. Natomiast w katalogu cech męskich znalazły się: dominująca, niezależna, rywalizująca, nastawiona na sukces, mająca siłę przebicia, łatwo podejmująca decyzje, aroganka, mająca dobrą kondycję fizyczną, mająca poczucie humoru, mająca zdolność przekonywania, pewna siebie, samowystarczalna, otwarta na świat zewnętrzny, eksperymentująca w życiu seksualnym, sprytna⁴. W artykule analizie poddano obrazy medialne polityczek, a zatem odnosząc się do tej grupy społecznej, należy zaznaczyć, że stereotypy polityczek są zbudowane na wyglądzie (elegancka, dobry makijaż, staranna fryzura, nosi garsonki), cechach charakteru (ambitna, uparta, ma wysokie poczucie własnej wartości, ma poczucie humoru, inteligentna, zadowolona ze swojego życia), kompetencjach (łatwo radzi sobie z problemami, jest dobrym negocjatorem, łatwo nawiązuje kontakty z innymi), czynnościach (często wyjeżdża służbowo, uczestniczy w balach charytatywnych i imprezach kulturalnych), motywacji politycznej (walczy o prawa innych ludzi)⁵. Przywołane ustalenia teoretyczne uczyniono podstawą analiz empirycznych mających umożliwić obserwację stereotypów płciowych uwidocznionych w obrazach medialnych polityczek na łamach wybranych polskich tygodników opinii.

Teoria zagrożenia stereotypem (*stereotype threat theory*), której założenia wykorzystano w niniejszym artykule, została zdefinio-

Kobieta w kulturze – kultura w kobiecie. Studia interdyscyplinarne, (Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2006), 94.

⁴ Sandra Bem Lipsitz, „Gender Schema Theory: A Cognitive Account of sex typing”, *Psychological Review*, t. 88, nr 4, 1981, 354–364; eadem, „The measurement of psychological androgyny”, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, t. 42, nr 2, 1974, 155–162.

⁵ Agnieszka Gawor i Eugenia Mandal, „Kobieta czy polityk? Treść i struktura stereotypu kobiety zajmującej się polityką”, *Chowanna*, nr 1, 2007, 83–84.

wana i rozpropagowana przez Claude'a Steele'a i Joshuę Aronsona. Oznacza sytuację, kiedy jednostka obawia się potwierdzenia negatywnego stereotypu odnoszącego się do grupy bądź kategorii społecznej, do której należy⁶. W szerszym znaczeniu to stan dyskomfortu pojawiający się, gdy jednostka jest konfrontowana z negatywnym stereotypem lub gdy grupa jest w inny sposób pogardzana czy dewaluowana w określonym kontekście. Skutkiem mogą być nie tylko negatywne emocje i wyobrażenia, ale nawet fizjologiczna reakcja na stres oraz próby regulacji tych awersyjnych myśli i uczuć. Markus Appel i Silvana Weber na podstawie przeprowadzonych badań znaleźli potwierdzenie teorii zagrożenia stereotypem, udowadniając, że negatywne stereotypy i dewaluujące treści w mediach wpływają negatywnie na członków grup negatywnie stereotypizowanych⁷. Wśród konsekwencji wskazuje się: 1) aktywację lęku oraz psychofizyczną reakcję na stres, co nie sprzyja efektywnemu rozwiązywaniu zadań; 2) przeciążenie pamięci roboczej przez negatywne emocje, myśli nadmierną czujność, co powoduje braki zasobów pamięci roboczej do rozwiązywania wymagających poznawczo zadań; 3) jednostka jest mentalnie nastawiona na uniknięcie porażki, a nie na osiągnięcie sukcesu, co utrudnia efektywne rozwiązywanie skomplikowanych zadań⁸. Niebagatelny wpływ stereotypów na funkcjonowanie jednostek w społeczeństwie został potwierdzony, stąd ważne jest nie tylko diagnozowanie zjawiska stereotypizacji płciowej, ale także przeciwdziałanie w tym zakresie. Badania dowodzą, że media pozostają nośnikami stereotypowych obrazów kobiet, dlatego analizy obrazów medialnych nadal stanowią ważny element dociekań naukowych. Zatem celem prowadzonych analiz uczyniono prezentację wyników analizy zawartości czterech polskich tygodników opinii, mających pokazać, jakie cechy płciowe eksponowano w obrazach medialnych polityczek polskich i zagranicznych, jak oceniano atrybuty płciowe przypisane polityczkom oraz jakie miejsce przypisywane jest kobietom aktywnym w polityce przez wybrane redakcje prasowe.

⁶ Anna M. Rędzio i Mirosław Kofta, „Mechanizmy leżące u podstaw efektów zagrożenia stereotypem: przegląd teorii”, *Psychologia Społeczna*, t. 12, nr 4(43), 2017, 367.

⁷ Markus Appel i Silvana Weber, „Do Mass Mediated Stereotypes Harm Members of Negatively Stereotyped Groups? A Meta-Analytical Review on Media-Generated Stereotype Threat and Stereotype Lift”, *Communication Research*, t. 48, nr 2, 2017, 151–179.

⁸ Anna M. Rędzio i Mirosław Kofta, „Mechanizmy leżące u podstaw efektów zagrożenia stereotypem: przegląd teorii”, 366.

Metodologia badań stereotypów płciowych w obrazach medialnych polityczek na łamach wybranych polskich tygodników opinii

Zastosowaną metodą badawczą była frekwencyjno-tematyczna analiza zawartości, pozwalająca analizować zgromadzone dane w wymiarze ilościowym i jakościowym⁹. Badanie przeprowadzono na materiałach prasowych pochodzących z czterech polskich tygodników opinii: „Newsweek Polska”, „Wprost”, „Polityka”, „Gazeta Polska”, w wyselekcjonowanych zakresach czasowych, przypadających na lata 2000–2019. Wybór tytułów prasowych wynikał z chęci uwzględnienia spojrzenia redakcji reprezentujących zróżnicowane linie programowe. Próba badawcza obejmowała 391 numerów, czyli 17 404 jednostek badawczych, którymi były wyodrębnione pod względem graficznym i tematycznym publikacje. Ze wskazanej grupy wybrano 775 materiałów (641 dotyczących Polski i 134 odnoszące się do innych krajów świata). Ostatecznie szczegółowej analizie ilościowej i jakościowej na potrzeby niniejszego artykułu poddano 746 materiałów prasowych (131 – polityczki zagraniczne, 615 – polityczki polskie). Analizę zawartości oparto na autorskim kluczu kategoryzacyjnym (143 zmienne), jednak na potrzeby artykułu wykorzystano zaledwie kilka z nich. Uzyskane dane opracowano przy wsparciu programu IBM SPSS.

Z klucza kategoryzacyjnego, przygotowanego na potrzeby analizy zawartości wybranych polskich tygodników opinii, wytypowano cechy budujące: a) skalę kobiecą: wygląd i ubiór, emocjonalność, status w związku, dzieci, ograniczenia, niesamodzielność/opiekę oraz b) skalę męską: wykształcenie, kompetencje, predyspozycje, historia polityczna, historia zawodowa, realizacja obowiązków służbowych.

Celem prowadzonych analiz było znalezienie odpowiedzi na pytanie główne: jak stereotypowe cechy płciowe rzutują na obraz medialny polityczek w wybranych polskich tygodnikach opinii wydanych w latach 2000–2019? Ponadto poszukiwano odpowiedzi na następujące pytania szczegółowe:

⁹ Walery Pisarek, *Analiza zawartości prasy*, (Kraków: Ośrodek Badań Prasoznawczych, 1983), 45; idem (red.), *Słownik terminologii medialnej*, (Kraków: UNIVERSITAS, 2006), [hasło: analiza zawartości mediów], 6–7; Stanisław Michalczyk, „Uwagi o analizie zawartości mediów”, *Rocznik Prasoznawczy*, nr 3, 2009, 98.

- P1:** Jakie atrybuty płciowe (kobiece vs męskie) dominują w badanych obrazach medialnych polityczek?
- P2:** Jak oceniano cechy płciowe stereotypowo przypisane do płci żeńskiej i męskiej?
- P3:** Jak obrazowano polityczki polskie, a jak zagraniczne?
- P4:** Jaka rolę pełniły cechy męskie i kobiece w obrazach medialnych polityczek prezentowanych w badanych tygodnikach opinii?

Hipoteza główna została oparta na założeniu, iż stereotypowe cechy kobiece przypisywane polityczkom rzutują negatywnie na ich obrazy medialne, zaś cechy męskie oceniane pozytywnie „legalizują” podejmowanie aktywności politycznej.

- H 1:** Obrazy medialne polityczek budowano na stereotypowych cechach męskich.
- H 2:** Cechy kobiece oceniano negatywnie, zaś męskie pozytywnie.
- H 3:** Redakcje badanych tygodników inaczej oceniają obrazy medialne polityczek polskich i zagranicznych.
- H 4:** Cechy męskie widoczne w obrazach polityczek uwierzytelniają (ugruntowują) ich miejsce i pozycję w świecie polityki.

Elementy obrazu medialnego polityczek oraz ich oceny w badanych publikacjach. Rezultaty badań

Na podstawie przeprowadzonej analizy zawartości wybranych publikacji tygodników „Newsweek Polska”, „Polityka”, „Wprost”, „Gazeta Polska” można wnioskować, że redakcje w odmienny sposób obrazowały polityczki polskie i zagraniczne. Ekspozowaną cechą w przypadku Polek były ograniczenia (29,3%), czyli wszystko to, co czyni je niezdolnymi do właściwego funkcjonowania w polityce. Polityczki zagraniczne to postaci, których obraz medialny budowano na ukazywaniu naturalnych predyspozycji (24,4%) uprawniających je do podejmowania działań w polu polityki. Kolejną wyraźnie ekspozowaną cechą były kompetencje, widoczne w obrazach wszystkich polityczek, choć częściej dostrzegano je u polityczek zagranicznych (22,1%) niż u polskich (15%). Kompetencje oceniano w materiałach prasowych pozytywnie i były atrybutem uprawniającym do prowadzenia działalności politycznej.

Tabela 1. Ekspozowane elementy w obrazie medialnym polityczek polskich i zagranicznych

Ekspozowany element obrazu medialnego	Polityczki zagraniczne		Polityczki polskie	
	%	liczba bezwzględna	%	liczba bezwzględna
wygląd	3,1	4	3,6	22
emocjonalność	–	–	0,8	5
status w związku	3,1	4	2,6	16
dzieci, rodzina	1,5	2	2,6	16
kompetencje	22,1	29	15,0	92
predyspozycje	24,4	32	11,9	73
historia polityczna	18,3	24	6,3	39
historia zawodowa	0,8	1	2,1	13
wskazanie ograniczeń	9,2	12	29,3	180
sugestia opieki/ niesamodzielności	0,8	1	8,5	52
inne	6,1	8	5,9	36
religia	–	–	0,2	1
realizacja obowiązków służbowych	9,2	12	8,0	49
seksualność/płeć	1,5	2	3,4	21

Źródło: badanie własne (polityczki zagraniczne N = 131, polityczki polskie N = 615).

Ważnych informacji dostarcza analiza wydźwięków towarzyszących tekstom ukazującym cechy wizerunkowe kobiet świata polityki. Publikacje dotyczące polskich polityczek najczęściej posiadały wydźwięk mieszany 31,3% (194), czyli redakcje wskazywały wady i zalety w zakresie prowadzonej aktywności politycznej. Kolejnym ekspozowanym wydźwiękiem był krytyczny 22,5% (139). Aprobata odnotowano w 19,5% (121), w 17,9% (111) widać satyrę, zaś w 8,7% (54) można wskazać wydźwięk neutralny.

Polityczki zagraniczne w ponad połowie badanych materiałów oceniano pozytywnie 39,7% (52). Kolejnym najczęściej obecnym wydźwiękiem był mieszany 33,6% (44), gdyż redakcje wskazy-

wały wady i zalety polityczek zagranicznych. Krytyka pojawiła się w 13% (17) analizowanych materiałów, w 12,2% (16) odnotowano wydźwięk neutralny, a satyryczny w zaledwie 1,5% (2).

Tabela 2. Wydźwięk względem obrazów medialnych polityczek polskich i zagranicznych w analizowanych publikacjach

Wydźwięk względem obrazu medialnego	Polityczki polskie	Polityczki zagraniczne
neutralny	8,7 (54)	12,2 (16)
aprobatywny	19,5 (121)	39,7 (52)
krytyczny	22,5 (139)	13,0 (17)
mieszany	31,3 (194)	33,6 (44)
satyryczny/prześmiewczy	17,9 (111)	1,5 (2)

Źródło: badanie własne. Dane podano w procentach, a w nawiasach pokazano liczby bezwzględne (polityczki zagraniczne N = 131, polityczki polskie N = 615).

Wydźwięki badanych publikacji dowodzą, że w obrazach polskich polityczek poszukiwano plusów i minusów, podczas gdy u polityczek zagranicznych koncentrowano się na zaletach. Ponadto polityczki międzynarodowe częściej postrzegano neutralnie, zaś z Polek śmiano się ponad 11 razy częściej niż z polityczek światowych. Analiza wydźwięków pokazuje, że redakcje lepiej oceniają polityczki zagraniczne, o czym świadczy dominujący wydźwięk aprobatywny, podczas gdy w obrazach Polek eksponowano wydźwięk mieszany. Z cech stereotypowo przypisywanych kobietom, jak emocjonalność, redakcje się śmieją. Pozytywnie oceniają elementy budujące role płciowe tradycyjnie przypisywane kobiecie, utożsamiane z macierzyństwem, stąd aprobata w publikacjach dotyczących tematu rodzicielstwa polityczek. Kompetencje i predyspozycje uprawniające do aktywności politycznej to także cechy oceniane przez redakcje pozytywnie, ale co istotne raczej w literaturze przypisywane są płci męskiej, a tym samym polityka pozostaje aktywnością utożsamianą ze światem mężczyzn.

Analiza wydźwięków względem konkretnych atrybutów płciowych uwidocznionych w obrazach medialnych polityczek wykazała, że ograniczenia, czyli cecha przypisywana polskim polityczkom, były

krytykowane. Natomiast predyspozycje określające polityczki zagraniczne oceniano pozytywnie. Ponadto już na tym etapie widać, że stereotypowo kobiece cechy skłaniały do drwin, co potwierdza wydźwięk satyryczny w materiałach eksponujących emocjonalność i wygląd. Trzeba także zwrócić uwagę na fakt, że to element występujący w kontekście prześmiewczym w obrazach medialnych polskich polityczek. Natomiast cechy męskie jak kompetencje, predyspozycje oceniano pozytywnie, co potwierdza wydźwięk aprobatywny publikacji.

Tabela 3. Wydźwięki względem eksponowanych elementów obrazów medialnych polityczek

Eksponowana cecha wizerunku	Ogólny wydźwięk	Polityczki zagraniczne		Polityczki polskie	
wygląd	satyryczny	krytyczny/ mieszany	1,5 (po 2)	satyryczny	1,6 (10)
emocjonalność	satyryczny	–	–	satyryczny	0,5 (3)
status w związku	mieszany	mieszany	1,5 (2)	mieszany	1 (6)
dzieci, rodzina	aprobatywny	aprobatywny	1,5 (2)	aprobatywny	1,8 (11)
kompetencje	aprobatywny	aprobatywny	10,7 (14)	aprobatywny	6,8 (42)
predyspozycje	aprobatywny	aprobatywny	15,3 (20)	aprobatywny	6,8 (42)
historia polityczna	mieszany	mieszany	6,1 (8)	mieszany	3,1 (19)
historia zawodowa	neutralny	neutralny	0,8 (1)	neutralny	0,8 (5)
wskazanie ograniczeń	krytyczny	krytyczny	4,5 (6)	krytyczny	15,1 (93)
sugestia opieki/ niesamodzielności	mieszany	krytyczny	0,7 (1)	mieszany	4,2 (26)
inne	mieszany	mieszany	3,1 (4)	satyryczny	1,8 (11)
religia	mieszany	–	–	mieszany	0,2 (1)
realizacja obowiązków służbowych	mieszany	aprobatywny	3,1 (4)	mieszany	3,4 (21)
seksualność/płeć	mieszany	mieszany/ satyryczny	0,8 (po 1)	satyryczny	1,5 (9)

Źródło: badanie własne. Dane podano w procentach oraz w nawiasach wskazano liczbę bezwzględną. Obliczenia podano osobno dla polityczek polskich, gdzie N = 641, oraz zagranicznych, gdzie N = 131.

Wykorzystując koncepcję Inwentarza Oceny Płci Psychologicznej Sandry Bem oraz elementy zawarte w kluczu kategoryza-

cyjnym przygotowanym na potrzeby badania, skonstruowano skalę kobiecą i męską. Do grupy cech kobiecych wpisano: wygląd i ubiór, emocjonalność, status w związku, dzieci, ograniczenia, niesamodzielność/opiekę. Wśród elementów skali męskiej znalazły się: wykształcenie, kompetencje, predyspozycje, historia polityczna, historia zawodowa, realizacja obowiązków służbowych.

Tabela 4. Kobiecość i męskość w obrazach polskich i zagranicznych polityczek

Cechy skali kobiecej			Cechy skali męskiej		
cechy	polityczki zagraniczne	polityczki polskie	cechy	polityczki zagraniczne	polityczki polskie
wygląd i ubiór	3% (4)	3,4% (22)	wykształcenie	–	–
emocjonalność	–	0,8% (5)	kompetencje	21,6% (29)	14,4% (92)
status w związku	3% (4)	2,5% (16)	predyspozycje	23,9% (32)	11,4% (73)
dzieci	1,5% (2)	2,5% (16)	historia polityczna	17,9% (24)	6,1% (39)
ograniczenia	9% (12)	28,1% (180)	historia zawodowa	0,7% (1)	2% (13)
niesamodzielność/ opieka	0,7% (1)	8,1% (52)	realizacja obowiązków	9% (12)	7,6% (49)
SUMA	17,2% (23)	45,4% (291)	SUMA	73,1% (98)	41,5% (266)

Źródło: koncepcja własna na podstawie Inwentarza Oceny Płci Psychologicznej (IPP) i wyników z badań własnych. Wybrano tylko niektóre badane elementy wizerunków polityczek w kategorii eksponowana cecha wizerunku (polityczki zagraniczne N = 131, polityczki polskie N = 615).

Wyniki analizy zawartości wybranych polskich tygodników opinii pokazały, że w obrazie polityczek światowych silniej ekspozowane są cechy skali męskiej – 73,1%, natomiast w obrazie medialnym polskich polityczek silniej akcentowano cechy skali kobiecej – 45,4%. Zatem obraz medialny polityczek polskich jest sfeminizowany, zaś polityczek zagranicznych zmaskulinizowany. Biorąc pod uwagę wyższe i pozytywniejsze oceny polityczek zagranicznych w badanych publikacjach, można wysunąć twierdzenie, że analizowane tygodniki utożsamiają świat polityki z przymiotami męskimi, które dostrzegają u polityczek światowych. Cechy kobiece widoczne silniej w obrazach polityczek polskich służą obniżeniu wartości ich aktywności prowadzonej w świecie polityki. Można wnioskować, że w badanych publikacjach Polki zostały potraktowane jak „politycznie słaba płeć”.

Wyształcenie to cecha na skali męskiej, której w charakterystykach polityczek świata nie odnaleziono. Prezentując obrazy medialne kobiet zajmujących ważne pozycje w polityce międzynarodowej, redakcje skupiły się na wskazywaniu predyspozycji (35,1% – 39), następnie kompetencji (29,7% – 33), historii politycznej (22,5% – 25), realizowanych obowiązków służbowych (11,7% – 13) oraz historii zawodowej (0,9% – 1). Dla redakcji badanych tygodników opinii polityczki zagraniczne to postaci wyposażone w męskie przymioty, warunkujące poprawną realizację zadań politycznych.

Prezentując polityczki polskie i zagraniczne, redakcje pozoostały spójne w tym, że eksponowały elementy dyskwalifikujące kobiety w świecie polityki oraz traktowały politykę jak świat męczyzn, wymagający odpowiednich predyspozycji i kompetencji. Natomiast zasadnicza różnica w prezentacji polityczek polskich i zagranicznych przez pryzmat skali kobiecej versus męskiej polegała na tym, że obrazy Polek były w większym stopniu oparte na cechach płci żeńskiej, co obniżało ich wartość w polityce. Polityczki zagraniczne to postaci zmaskulinizowane, a to w badanych publikacjach nadaje im status osoby uprawnionej do zajmowania eksponowanej pozycji na politycznej agorze.

Tabela 5. Cechy skali kobiecej i męskiej a dominujący wydzźwięk

Cechy skali kobiecej			Cechy skali męskiej		
cechy	polityczki zagraniczne	polityczki polskie	cechy	polityczki zagraniczne	polityczki polskie
wygląd i ubiór	krytyczny / mieszany	satyryczny	wykształcenie	–	–
emocjonalność	–	satyryczny	kompetencje	aprobatywny	aprobatywny
status w związku	mieszany	mieszany	predyspozycje	aprobatywny	aprobatywny
dzieci	aprobatywny	aprobatywny	historia polityczna	mieszany	mieszany
ograniczenia	krytyczny	krytyczny	historia zawodowa	neutralny	neutralny
niesamodzielność / opieka	krytyczny	mieszany	realizacja obowiązków	aprobatywny	mieszany
Dominujący wydzźwięk względem opisywanych cech	krytyczny	satyryczny	Dominujący wydzźwięk względem opisywanych cech	aprobatywny	aprobatywny / mieszany

Źródło: badanie własne. Wybrano tylko niektóre badane elementy wizerunków polityczek w kategorii eksponowana cecha wizerunku (polityczki zagraniczne N = 131, polityczki polskie N = 615).

Cechy stereotypowo kobiece w ogólnej ocenie najczęściej krytykowano w publikacjach odnoszących się do polityczek zagranicznych. W przypadku polskich polityczek cechy kobiece opatrywano wydzźwiękiem satyrycznym. Cechy skali męskiej, czyli stereotypowo męskie atrybuty, pojawiające się w publikacjach, traktowano z aprobatą i szczególnie silnie eksponowano w obrazach medialnych polityczek zagranicznych.

Tabela 6. Polityczki polskie a cechy obrazów medialnych na skali kobiecej i męskiej

Eksponowana w publikacji cecha	Hanna Gronkiewicz- -Waltz	Henryka Bochniarz	Magdalena Ogórek	Ewa Kopacz	Beata Szydło	Barbara Nowacka	Małgorzata Kidawa- -Błońska	inne kobiety polskiej polityki
Skala kobieca								
wygląd	-	-	29,2 (7)	1,3 (2)	1,7 (2)	6,3 (2)	-	2,6 (7)
emocjonalność	-	-	-	1,3 (2)	-	-	-	1,1 (3)
status w związku	-	-	-	0,7 (1)	-	-	-	2,2 (6)
dzieci, rodzina	-	-	-	-	-	6,3 (2)	-	1,5 (4)
wskazanie ograniczeń	54,1 (20)	31,3 (5)	33,3 (8)	50,3 (76)	25,4 (30)	46,9 (15)	14,3 (7)	28,4 (77)
sugestia opieki/ niesamodzielnosci	5,4 (2)	-	16,7 (4)	2,6 (4)	23,7 (28)	9,4 (3)	4,1 (2)	5,5 (15)
SUMA	59,5	31,3	79,2	56,2	50,8	68,9	18,4	41,3
Skala męska								
wykształcenie	-	-	-	-	-	-	-	-
kompetencje	10,8 (4)	6,3 (1)	-	15,2 (23)	15,3 (18)	6,3 (2)	26,5 (13)	18,5 (50)
predyspozycje	8,1 (3)	25 (4)	-	13,2 (20)	13,6 (16)	25 (8)	40,8 (20)	7,7 (21)
historia polityczna	-	12,5 (2)	-	1,3 (2)	4,2 (5)	-	-	9,6 (26)
historia zawodowa	2,7 (1)	-	-	0,7 (1)	-	-	2 (1)	2,2 (6)
realizacja obowiązków służbowych	-	-	16,7 (4)	7,3 (11)	9,3 (11)	-	8,2 (4)	8,5 (23)
SUMA	21,6	43,8	16,7	37,7	42,4	31,3	77,5	46,5

Źródło: badania własne. Dane podano w %, zaś w nawiasie wskazano liczbę bezwzględne. Dla każdej polityczki cechy przeliczono osobno.

W przypadku wybranych polityczek polskich, jak Hanna Gronkiewicz-Waltz, Ewa Kopacz, Beata Szydło, Magdalena Ogórek, Henryka Bochniarz, Małgorzata Kidawa-Błońska i inne polskie polityczki, widać, iż ekspozycja cech kobiecych jest najwyraźniejsza w obrazie medialnym Magdaleny Ogórek (79,2%). U wskazanej polityczki podkreślano ograniczenia (33,3%), wygląd (29,2%) i niesamodzielność (16,7%). Na przeciwnym biegunie znalazła się Henryka Bochniarz, której obraz medialny najrzadziej wyposażano w stereotypowe cechy kobiece (31,3%) i w tym obszarze ukazywano wyłącznie ograniczenia. Natomiast stereotypowo męskie elementy najczęściej uwidaczniano w obrazie medialnym Małgorzaty Kidawy-Błońskiej (77,5%). Polityczce przypisywano predyspozycje (40,8%) uprawniające do podejmowania aktywności politycznej, które w tym przypadku wynikały z korzeni rodowych, gdyż jest wnuczką znanych polskich polityków. Redakcje wykazywały także predyspozycje (26,5%) w opisach wskazanej polityczki PO.

Tabela 7. Polityczki światowe a cechy obrazów medialnych na skali kobiecej i męskiej

Ekspozowana cecha	Hillary Clinton	Julia Tymoszenko	Angela Merkel	Inne kobiety światowej polityki
Skala kobieca				
wygląd	–	6,3	–	4,5
status w związku	9,1	–	–	4,5
dzieci/ rodzina	9,1	–	–	1,5
wskazanie ograniczeń	18,5	6,3	10,9	6,1
sugestia opieki/niesamodzielności	–	–	–	1,5
SUMA	36,7	12,6	10,9	18,1
Skala męska				
wykształcenie	–	–	–	–
kompetencje	9,1	12,5	26,1	21,2
predyspozycje	18,2	12,5	37	19,7
historia polityczna	36,4	31,3	8,7	22,7

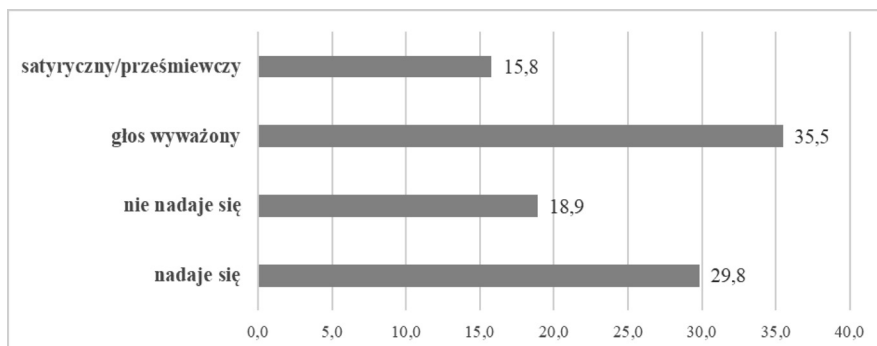
Eksponowana cecha	Hillary Clinton	Julia Tymoszenko	Angela Merkel	Inne kobiety światowej polityki
historia zawodowa	–	–	–	1,5
realizacja obowiązków	–	12,5	13	6,1
SUMA	63,7	68,8	84,8	71,2

Źródło: badanie własne. (N = 134) Dla każdej polityczki przeliczono oddzielne elementy wizerunku. Dane podano w %.

W grupie polityczek światowych redakcje najczęściej pisały o Hillary Clinton, Julii Tymoszenko, Angeli Merkel i innych kobietach światowej polityki. Cechy kobiece najwyraźniej widać w obrazie medialnym Hillary Clinton (36,7%), której obraz konstruowano na wskazywaniu ograniczeń (18,5%), statusu w związku oraz relacji rodzinnych (po 9,1%). Atrybuty kobiece najrzadziej wskazywano w publikacjach ukazujących kanclerz Niemiec Angelę Merkel, której obraz medialny był jednocześnie najbardziej zmaskulinizowany w grupie polityczek światowych (84,8%). W opinii redakcji niemiecka polityk to postać wyposażona w predyspozycje (37%) i kompetencje (26,1%), uprawniające ją nie tylko do zajęcia ważnego miejsca w polityce, ale umożliwiające jej właściwe prowadzenie aktywności politycznej. Należy również zwrócić uwagę, że najmniej elementów męskich odnaleziono w publikacjach ukazujących Hillary Clinton (63,7%), w której obrazie podkreślana cechą męską była historia polityczna (36,4%). Amerykanka od dawna obecna w świecie polityki, najpierw jako pierwsza dama, później jako osoba podejmująca samodzielną aktywność polityczną, ma długą i bogatą historię polityczną, co wyraźnie wybrzmiało w badanych publikacjach.

Na podstawie przeprowadzonej analizy zawartości można wnioskować, że w ogólnym rozrachunku redakcje dostrzegają wady i zalety kobiet aktywnych w polityce, o czym świadczy głos wyważony (35,5%) względem miejsca i roli kobiet w polityce. Kolejne przekonanie najczęściej widoczne w badanych publikacjach to stwierdzenie, że kobiety nadają się do polityki (29,8%). Należy zaznaczyć, iż w 18,9% badanych tekstów wskazywano, że kobiety nie nadają się do polityki, zaś w 15,5% publikacji wyrażano kpinę względem obecności kobiet w polityce.

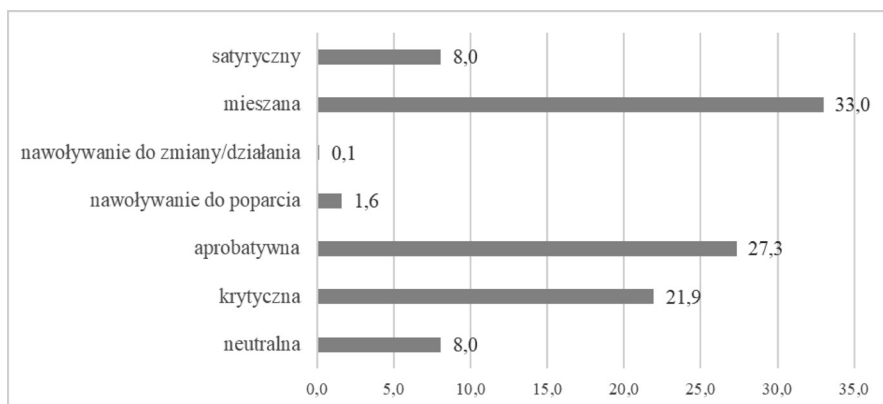
Wykres 1. Opinie redakcji na temat roli i miejsca kobiet w świecie polityki

Źródło: badanie własne. Dane podano w %.

Ostatnią weryfikowaną zmienną były wypowiedzi na temat kobiet. Z analiz wynika, że najczęściej publikowano wypowiedzi dziennikarza i polityka. Dominowały wypowiedzi o wydźwięku mieszanym (33%), czyli wskazywano wady i zalety kobiet aktywnych w świecie polityki. Kolejnym wydźwiękiem była aprobata (27,3%), czyli wypowiadający się na łamach tygodników akceptowali kobiety w świecie polityki oraz podejmowane przez nie działania. Niewiele mniej popularne były wypowiedzi krytyczne (21,9%), wyrażające niechęć do aktywności politycznej kobiet. Opinie satyryczne i neutralne pojawiały się z taką samą częstotliwością (8%).

Wykres 2. Wypowiedzi na temat kobiet w wybranych publikacjach tygodników opinii

Źródło: badanie własne. Dane podano w %.

Najwięcej wypowiedzi neutralnych pochodziło od polityczek. Po krytykę względem kobiet w polityce sięgali najczęściej aktywni w polityce mężczyźni. Aprobata równie często była wyrażana przez polityczki, co i przez polityków. Liderki i ekspertki to postaci, które na łamach badanych tygodników nawoływały do popierania kobiet aktywnych w świecie polityki. Dziennikarki wzywały do zmian czy też do działania. Po wydźwięk mieszany najczęściej sięgali politycy i dziennikarze. Satyryczna prezentacja kobiet aktywnych w polityce najczęściej pojawiała się w wypowiedziach dziennikarzy.

Wyniki analiz skłaniają do wniosku, że wydźwięk wypowiedzi na temat kobiet świata polityki korelował z płcią osoby wypowiadającej się. Otóż aprobatę wyrażały kobiety: ekspertki, polityczki, przedstawicielki biznesu, liderki opinii, przedstawicielki mniejszości oraz inne kobiety. Krytykę można wskazać w wypowiedziach mężczyzn i byli to rzecznicy instytucji, przedstawiciele biznesu oraz tzw. inni mężczyźni, niezakwalifikowani do innych kategorii. Po satyrę sięgał najczęściej lider opinii. Wydźwięk mieszany dominował w wypowiedziach przedstawicieli mediów (dziennikarze i dziennikarki), eksperta, polityka i przedstawiciela mniejszości seksualnych. Oceny kobiet względem polityczek były łagodniejsze niż wypowiedzi mężczyzn, którzy zdecydowanie częściej sięgali po krytykę, oceniając kobiety aktywne w świecie polityki.

Zakończenie

Wyniki analizy zawartości wybranych publikacji tygodników „Wprost”, „Polityka”, „Newsweek Polska” i „Gazeta Polska” pozwoliły odpowiedzieć na postawione pytania badawcze oraz zweryfikować hipotezy badawcze.

Obrazy medialne polityczek budowano na stereotypowych cechach męskich, eksponowanych w publikacjach prezentujących polityczki zagraniczne, u których szczególnie podkreślano predyspozycje. Natomiast u polityczek polskich dominowały atrybuty płciowe przypisane do skali kobiecej, a eksponowanym elementem były ograniczenia. Rzeczywiście, jak zakładano, korzystniej oceniano cechy stereotypowo męskie, a kobiece krytykowano. Jednak należy zwrócić uwagę na fakt, że atrybuty kobiece w obrazach medialnych polityczek zagranicznych krytykowano, zaś w przypadku

polityczek polskich korzystano z wydźwięku satyrycznego. Ogólne spojrzenie na rezultaty badań pokazuje, że w publikacjach dotyczących polityczek polskich dominował wydźwięk mieszany, przy polityczkach zagranicznych korzystano z aprobaty.

Na łamach badanych tygodników dominowała wyważona opinia na temat roli i miejsca kobiety w świecie polityki. Podobnie przywoływane w publikacjach wypowiedzi przedstawicieli różnych środowisk pokazują, że w aktywności politycznej kobiet dostrzegane są plusy i minusy, o których na łamach tygodników pisano. Jednocześnie należy podkreślić, że polityczki wyposażone w cechy męskie oceniano pozytywnie. W rezultacie to męskie przymioty, atrybuty stereotypowo przypisywane mężczyznom, uwierzytelniają czy też certyfikują miejsce i pozycję kobiet w świecie polityki.

Patrząc na rezultaty analizy zawartości przez pryzmat założeń teorii zagrożenia stereotypem, można wnioskować, że konsekwencją tak prezentowanych obrazów polityczek może być dyskomfort pojawiający się u kobiet aktywnych w polityce, wynikający z negatywnych stereotypów dotyczących grupy społecznej, z którą się utożsamiają, czyli kobiet.

Bibliografia

- Appel Markus i Silvana Weber. „Do Mass Mediated Stereotypes Harm Members of Negatively Stereotyped Groups? A Meta-Analytical Review on Media-Generated Stereotype Threat and Stereotype Lift”, *Communication Research*, t. 48, nr 2, 2017, 151–179.
- Aries, Elizabeth. „Rozmowy kobiet z mężczyznami: czy ich światy są odrębne?”, w: Mary Roth Walsh (red.) *Kobiety, mężczyźni i płęć. Debata w toku*, przeł. Paweł Cichawa, (Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN, 2003), 111–123.
- Bem Lipsitz, Sandra. „Gender Schema Theory: A Cognitive Account of sex typing”, *Psychological Review*, t. 88, nr 4, 1981, 354–364.
- Bem Lipsitz, Sandra. „The measurement of psychological androgyny”, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, t. 42, nr 2, 1974, 155–162.
- Gawor, Agnieszka i Eugenia Mandal. „Kobieta czy polityk? Treść i struktura stereotypu kobiety zajmującej się polityką”, *Chowania*, nr 1, 2007, 83–84.

- Kaźmierczak, Maria (red.). *Kobieta w kulturze – kultura w kobiecie. Studia interdyscyplinarne*, (Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2006), 91–110.
- Kosakowska, Natasza. „Kobiety w stereotypowych i niestereotypowych rolach płciowych – Polska i Indie. Porównanie międzykulturowe”, w: Aneta Chybicka, Maria Kaźmierczak (red.), *Kobieta w kulturze – kultura w kobiecie. Studia interdyscyplinarne*, (Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2006), 91–110.
- Kwiatkowska, Agnieszka. „Siła tradycji i pokusa zmian, czyli o stereotypach płciowych”, w: Jolanta Miluska, Paweł Boski (red.), *Męskość – kobiecość w perspektywie indywidualnej i kulturowej*, (Warszawa: Instytut Psychologii PAN, 1999), 143–172.
- Michalczyk, Stanisław. „Uwagi o analizie zawartości mediów”, *Rocznik Prasoznawczy*, nr 3, 2009, 95–109.
- Pisarek, Walery. *Analiza zawartości prasy*, (Kraków: Ośrodek Badań Prasoznawczych, 1983).
- Pisarek, Walery (red.). *Słownik terminologii medialnej*, (Kraków: UNIVERSITAS, 2006).
- Rędzio M. Anna i Mirosław Kofta. „Mechanizmy leżące u podstaw efektów zagrożenia stereotypem: przegląd teorii”, *Psychologia Społeczna*, t. 12, nr 4(43), 2017, 367–379.